

TEXT: Daniel Lindvall

Daniel Lindvall är doktor i sociologi och har bland annat varit huvudsekreterare för 2014 års Demokratiutredning och för Utredningen översynen av statens stöd till trossamfund. Han har skrivit böckerna Folkstyret i rädslans tid (Fri Tanke 2017) och Upphettnings – Demokratins i klimatkrisens tid. (Fri Tanke 2020).

DEL 2

Om antisemitism, islamofobi och hotet mot demokratin

Religiösa minoriteters utsatthet för fientlighet, hot och hat har blivit en fråga som allt tydligare har hamnat i fokus de senaste åren i Sverige. Problematiken har uppmärksamats i såväl mediala sammanhang som av myndigheter och inom forskningen. I följande text dyker sociologen Daniel Lindvall djupare ned i islamofobins och antisemitismens samtida uttryck.

På dagen för kristallnatten är det någon som sätter upp antisemitiska symboler på den stora synagogan i Stockholm liksom på synagogorna i Helsingborg, Göteborg och Norrköping. Även judiska församlingar i Danmark, Finland och Norge utsätts. Dagar då förintelsen lämnat särskilda avtryck i historien aktiverar inte sällan hat. De här attackerna skedde 2019. Förra året på Förintelsens minnesdag var det någon som skickade föremål med antisemitiska budskap till ett antal nyhetsmedier i Östergötland. Det är obehagliga påminnelser om att den antisemitiska kraft som ledde fram till förintelsen inte har slocknat.

Jag pratar med Judiska Centralrådets ordförande Aron Verständig som berättar om den oro som judar i Sverige känner. "Det blev särskilt kännbart efter de dödliga attackerna mot synagogan i Köpenhamn och en judisk skola i Toulouse," säger han. Judar har levt med en utsatthet genom historien, men hotet har blivit allvarigare och mer påtagligt under de senaste tio åren säger Verständig. Dödliga attacker som exempelvis då två personer mördades framför en synagoga i Halle 2019 eller då elva personer sköts ner vid Tree of Life-synagogan i Pittsburgh 2018 har lett till att oron letat sig in i vardagen. Det handlar inte bara om oron för den egna säkerheten, utan också för släktingar, vänner och bekanta.

Även muslimska församlingar drabbas av angrepp och trakasserier. År 2017 blev Sveriges största shiamuslimska moské Imam Ali Islamic Center i Järfälla förstörd i en brand. Senare samma år totalförstördes en moské i Örebro. Vid sidan av dessa uppseendeväckande händelser utsätts moskéer ständigt för klotter eller annan skadegörelse liksom för hot och hat som framförs över nätet. "Hoten är ständigt närvarande", säger shiaförbundets ordförande Haider Ibrahim. "Det finns perioder som är lugnare och sedan sker något i den politiska debatten eller händelser i omvärlden då hoten och trakasserier blossar upp." Han upplever också att hatet har tilltagit under senare år. Och liksom för den judiska gruppen har de senaste årens terrordåd, särskilt det i Christchurch, skapat en kvarvarande oro.

Också andra grupper av troende är utsatta för hat och hot, exempelvis kristna. De vanligaste brotten med kristofobiska motiv handlar om olaga hot och ofredande, följt av skadegörelse och klotter av kyrkor, kyrkogårdar och församlingshem, enligt Brottsförebyggande rådet (Brå). [1] Även många kristna barn vittnar om kränkningar i skolan, vilket enligt en rapport av Sveriges kristna råd leder till att många döljer sin tro.[2] Hoten och hatet mot de som

utövar en religiös tro eller livsåskådning har blivit en fråga som utmanar vår demokrati. Denna artikel fokuserar särskilt på hatet mot judar och muslimer.

Hatets omfattning

Det är svårt att ge en faktisk bild av de trakasserier som troende i Sverige utsätts för. Enligt Brå anmäldes strax över 7 090 hatbrott under 2018. Det är alltså brott som begåtts på grund av gärningspersonens negativa inställning till exempelvis sexuell läggning, hudfärg eller religionstillhörighet. Detta är en brottskategori som ökat med 29 procent sedan 2013.[3]

Statistik över antalet anmälda brott ger dock inte en fullständig bild av omfattningen eller utvecklingen av brott. Benägenheten att anmäla incidenter till polisen skiljer sig mellan olika grupper. Det gäller såväl för enskilda personer som för trossamfunden i sig. Många har ingen klar förståelse för om ett angrepp verkligen utgör ett brott eller så betraktar de inte händelsen som allvarlig. En del väljer att inte anmäla då de inte tror att en anmälan kommer leda till något, och några har också ett svagt förtroende för rättsväsendet. Jag pratar med Mohamed Temsamani som är ordförande för Förenade Islamiska Föreningar i Sverige. Han menar att det är generellt svårt att få muslimska församlingar att anmäla attacker och övergrepp, i synnerhet de nybildade. "Vi har tagit fram en incidentrapport för att förenkla rapporteringen, och för att vi ska kunna följa upp, men vi har ändå knappt fått in en endaste rapport."

Ett alternativ är att titta på människors självupplevda utsatthet, vilket Brå gör i sin nationella trygghetsundersökning. Av denna framgår att var femte person som utsätts för brott uppger att det fanns ett hatbrottsmotiv.[4] Hatbrotten sker vanligen på grund av en persons hudfärg, nationalitet, etnisk bakgrund eller religionstillhörighet. Hatet är alltså utbrett och över tid tycks det ha ökat.

För trossamfunden är trakasserier en särskild angelägenhet eftersom det ofta är religiösa objekt och byggnader som utsätts. För ett par år sedan var jag huvudsekreterare för översynen av statens stöd till trossamfunden. När vi arbetade med denna utredning genomförde vi en enkät för att fånga upp trossamfundens och församlingarnas attityder om ett antal frågor, varav trakasserier och säkerhet var en särskild aspekt som vi frågade om. Vår enkät gav en beklämmande bild. Mer än 40 procent av församlingarna hade någon gång utsatts för trakasserier och hot och sju procent hade utsatts flera gånger. Det judiska samfundet var särskilt utsatt, men också de muslimska församlingarna av vilka varannan uppgav att de utsatts. De vanligaste hoten var trakasserier som framfördes verbalt, i mejl eller i telefonsamtal, men var fjärde angrepp var i form av skadegörelse som klotter, inbrott eller brand- eller bombattentat. Ett fåtal församlingar hade fått sin hemsida hackad. Vi kunde också se att många trossamfund inte anmälde de trakasserier de utsätts för.

Undersökningar har gjorts tidigare och visat på likande resultat. Exempelvis sammanställde Mattias Gardell vid Centrum för Mångvetenskaplig Forskning om Rasism rapporten Moskées och muslimska församlingars utsatthet och säkerhet i Sverige 2018. Enligt den var det sex av tio muslimska församlingar som uppgav att moskéloken utsatts för fysiska angrepp, medan två tredjedelar hade någon gång mottagit hot. Det handlar ofta om

skadegörelse, klotter, stenkastning och brand. Det har också hänt att grishuvud har spikats upp på dörren, att avföring kletats på dörren eller att det skett koranbränning.[5]

Många menar också att situationen har förvärrats under åren. Jag ringer upp Mustafa Setkic som är ordförande för det Bosnisk Islamiska Församlingen. "När vi 1994 hyrde vår första lokal i Stockholm kunde det hända att vi utsattes för inbrott. Alltså att de stal för ekonomisk vinning", förklarar han. "Det som nu sker är något helt annat." Han säger att känslan inne i moskén har förändrats. "Tidigare tänkte man aldrig på det. Nu har vi börjat installera övervakningskameror. Våra besökare får en annan känsla" säger han.

Även Mohamed Tamsamani säger att attackerna numera sker oftare och mer regelbundet. "Det går sällan en månad utan någon incident. Det är i regel enskilda händelser, men nyligen skedde en koordinerad attack då ett kuvert med något slags pulver skickades till ett antal församlingar."

Det är svårt att få en faktisk bild av utvecklingen och det går inte att jämföra de olika undersökningar som genomförts över åren eftersom enkäterna skiljer sig åt. Det tycks dock som att omfattningen av trakasserierna har ökat över tid, och flera internationella studier ger också belägg för det. Enligt den av EU finansierade European Islamophobia Report har trakasserierna mot muslimer ökat som ett resultat av bland annat framgångar för auktoritära populistpartier. I länder som Österrike och Frankrike ökade exempelvis islamofobiska incidenter med 74 respektive 52 procent under 2018.[6]

När det gäller antisemitiska brott rapporterar den amerikanska organisationen the Anti-Defamation League 2019 den högsta nivån av trakassier i USA på fyrtio år.[7] I Europa tillfrågade European Agency for Fundamental Rights (FRA) 2018 drygt 16 000 respondenter i 12 europeiska länder om antisemitism. Nära nio av tio tillfrågade ansåg att antisemitismen hade ökat under de senaste fem åren i det land där de är bosatta, och fler än var tredje hade utsatts för någon form av trakassier under de fem senaste åren.[8] Det råder ingen tvekan om att tillvaron för judar och muslimer i Europa är ansträngd.

Nätet har blivit en hemvist för hatet

Utöver de fysiska angreppen sker en stor del av trakasserierna på nätet, och här har hatet tydligt blivit mer omfattande. Förra året hade jag ytterligare ett uppdrag som huvudsekreterare för en statlig utredning, då för regeringens nationella satsning på medie- och informationskunnighet och det demokratiska samtalet. Vår uppgift var bland annat att kartlägga omfattningen av desinformation, propaganda och näthat och undersöka dess påverkan på samhället. Vi kunde konstatera att nätet är vår tids offentliga arena och att det är här det mesta av hatet och hoten äger rum. Vår bedömning i utredningen var att näthatet har blivit så omfattande att det utgör ett hot mot den representativa demokratins funktionssätt i Sverige.

Ökningen av näthat framgår av flera olika studier. Andelen brott mot person med it-inslag ökade enligt Brå från 11 till 26 procent mellan åren 2006 och 2014, och ökningen gällde framför allt de hotfulla eller kränkande meddelanden via exempelvis sociala forum på internet.[9] Hatbrotten på internet har fördubblats sedan 2016, och utgjorde 15 procent av alla hatbrottsanmälningar under 2018.

En anledning till att nätet har blivit en hemvist för hat och hot är att vi här enklare kan komma i kontakt med andra. Hoten uttrycks med en knapptryckning. Nätet är också en arena där vi kommunicerar utan ögonkontakt och direkt respons, vilket gör det enklare att sår andra människor. Vi är uppkopplade dygnet runt och kan agera anonymt, och det gör att de empatiska spärrarna luckras upp. Nätet är en alternativ verklighet där kommunikationen är snabb och där det tycks saknas samtalsnormer. Dessutom tenderar den digitala miljön att frammana ett flockbeteende där enskilda får bekräftelse för sina åsikter, och där hatet triggas i gång, normaliseras och succesivt blir grövre och mer omfattande. Vidare bidrar enskilda webbforum, så kallade "hatsajter", till att hatet sprids och hålls i gång.

Den här utvecklingen har lett till en situation då den som väljer att delta i samhällsdebatten kan förvänta sig att bli utsatt. Det är i synnerhet politiskt förtroendevalda, journalister och opinionsbildare som drabbas. I en undersökning från Göteborgs universitet uppgav nära var tredje journalist att de utsatts för hot under de senaste tolv månaderna. Men även kulturarbetare, forskare och tjänstemän liksom enskilda utsätts. Särskilt utsatta är personer som är i någon minoritetsställning, såsom personer med utländsk bakgrund. Judar som deltar i den offentliga debatten får ofta utstå angrepp säger Aron Verständig, men han tillägger att det inte bara handlar om judar utan om människor som antas vara judar. Det handlar om personer som stämmer in i en antisemitisk nidsbild och som därmed får en roll i en konspiratorisk tankemodell.

Andra trossamfundsföreträdare bekräftar att näthatet har tilltagit, och att trakasserierna mot troende oftare framförs över nätet. Mohamed Temsamani menar att det inte handlar så mycket om att hot skickas direkt till församlingar, utom om aggressiva uttalanden som sker på internet och i olika sociala medier. "Det är på nätet som det riktigt grova hatet uttrycks", säger han. "Här kan de vara anonyma och här känner de sig mer bekväma att uttrycka sitt hat. Som att de ska utrota och förinta oss. Och på tidningarnas kommentarsfält förekommer de antimuslimska attityderna så fort det är ett tema om islam och invandring eller så."

Hatet kan också skapa en dynamik som leder till att motsättningar mellan grupper förstärks. Det är en företeelse som inte bara försiggår mellan individer, utan en interaktion som också är avsedd att utsätta en tredje part, det vill säga de som läser och tar del av hatet och som därmed också drabbas. Näthatet blir på så vis ett slags politiska våld som är avsett att skapa oro och rädsla i samhället, i synnerhet bland utsatta grupper. Hatet fördjupar motsättningar mellan olika åsiktsgrupperingar och bryter ner anständigheten i de demokratiska samtalen. Människor skräms bort från att delta och uttala sig i den offentliga debatten.

Den normalisering av hatet som sker på internet, där de som deltar i debatten inspireras att uttrycka sig grövre och mer aggressivt, kan också motivera enskilda att ta till våld. Det finns viss forskning som visar ett samband mellan den aggressiva samtalstonen och faktiska våldshandlingar.[10] I USA har exempelvis antalet hatbrott ökat under senare år, vilket många bedömare anser bero på det aggressiva språkbruket på nätet och aktiviteten från högerextrema grupper. Ett antal terrorbrott, såsom attackerna mot synagogan i Pittsburg och mot en shoppinggalleria i El Paso, har begåtts av gärningspersoner som har radikaliserats över nätet. Många bedömare menar också att Donald Trumps aggressiva

twittrande bidragit till att hatbrotten ökat. Allt tyder på att stormningen av kongressen den 6e januari var inspirerad av den förre presidentens utspel på nätet.

Det finns även de som menar att en sådan normalisering av hat har lett till extremistdåd i Sverige. Författaren Gellert Tamas argumenterade exempelvis för att Lasermannen var inspirerad av den dåtida samhällsdebatten. Oron för att dagens samhällsdebatt just ska leda till våldshandlingar är påtaglig. "Vissa människor påverkas och blir mer intoleranta eller rent av hatiska", säger Mohammed Temsamani, " Andra reagerar fysiskt."

Varför har hatet tilltagit?

Det är inte enkelt att svara på frågan om varför aggressiviteten i det offentliga samtalet har tilltagit. Nätet har gjort det enklare att sprida hatiska budskap och också möjliggjort för likasinnade att komma samman och organisera sig, men digitaliseringen är inte ensamt skyldig till den situation vi befinner oss i. I boken Folkstyret i rädslans tid, som jag skrev 2017 tillsammans med Olle Wästberg, presenteras några olika förklaringsmodeller till varför demokratin blivit mer utmanad under senare år. En del forskning pekar på att samhället blivit mer polariserat i en tid då de ekonomiska klyftorna växt till sig. Därutöver har globaliseringen utmanat nationella gemenskaper samtidigt som nyhetsmediernas möjligheter att samla människor försvagats. Det har lett till att skillnaderna i uppfattningar om ett antal centrala värderingsfrågor har fördjupats, och att frågor om identitet har politiserats. När de politiska motsättningarna blir allt för djupgående kan samhällstilliten skadas, och då öppnas det också upp ett utrymme för extremistgrupper. De intar ytterkantpositioner i den polariserade debatten och bland dessa finns det grupper som bejakar våld som ett politiskt medel.

I boken pekade vi särskilt ut den samhällsoro som växte fram efter terrordåden mot World Trade Center. Det skapades ett gynnsamt läge för politiska aktörer att exploatera rädslan och ställa grupper mot varandra. Auktoritära populistiska rörelser kunde växa sig starka i flera av demokratins kärnländer. Vi skrev boken med anledning av att Donald Trump valts till president i USA, vilket måste ses som en exceptionell händelse för demokratiutvecklingen världen över. Det är delvis denna utveckling som gett antisemitismen och islamofobin ny kraft.

Antisemitiska och islamofobiska föreställningar har dock varit närvarande i Europa genom historien. I den antisemitiska tankevärlden är judar giriga, ohederliga och snåla. De är opålitliga och strävar efter makt, kontroll och inflytande. Under senare år har sådana föreställningar förenats med idéer om att judarna ligger bakom globaliseringen och framväxten av det mångkulturella samhället. Den judiske finansmannen och filantropen George Soros anses ha en nyckelroll i många av de konspiratoriska berättelser som figurerar. Han anklagas bland annat för att ha agerat för att utarma nationella gemenskaper genom att verka för ökad invandring och sprida liberala värderingar.

I Sverige är däremot dessa antisemitiska attityder inte lika allmänt spridda som i andra europeiska länder. När den amerikanska organisationen Anti-Defamation League 2019 genomförde en undersökning av antisemitiska attityder i 18 länder, framgick att fyra procent av de svarande i Sverige uttryckte starka antisemitiska åsikter. Det var lägst av alla undersökta länder.[11] Även Forum för levande historia har gjort studier som visar på att det

är relativt få som hyser starka antisemitiska attityder i Sverige. Det finns dock grupper som urskiljer sig, och exempelvis är antisemitismen betydligt mer utbredd bland män med rötterna i Mellanöstern. Det kan bero på att de har ett ursprung till länder där antisemitismen är starkt närvarande, eller för att de förknippar judar med Israels politik. Samtidigt ger attitydstudier inte en bild av faktiska åsikter och beteenden, och i intervjustudier av judar i Sverige framkommer också att många upplever att antisemitiska föreställningar förekommer brett i den svenska befolkningen.[12]

Islamofobin är också mycket påtaglig i det svenska samhället. I SOM-undersökningarna uppger mer än hälften av de tillfrågade att de har en negativ inställning till islam och endast tio procent att de har en positiv.[13] Delvis grundar sig islamofobin på historiska föreställningar om att islam är ett hot mot den kristna europeiska gemenskapen, men under senare tid har uppfattningen om att muslimer har en kultur som är oförenlig med den västerländska fått fäste. En stor invandring av muslimer utmanar enligt denna tankemodell demokratin och den sociala sammanhållningen. Dessa föreställningar är vanliga även i Sverige och exempelvis visar den årliga undersökningen Mångfaldsbarometern att sex av tio tillfrågade anser att islam kolliderar med mänskliga rättigheter. Det är också en betydande majoritet av de tillfrågade som tycker att heltäckande slöjor bör förbjudas i skolan och på arbetsplatsen och att muslimska kvinnor är förtyckta.[14] Sådana attityder behöver givetvis inte reflektera en direkt avsky mot muslimer, utan kan förklaras av att människor uttrycker sitt ogillande inför det förtryck som kvinnor generellt sett utsätts för i flera länder med muslimsk majoritetsbefolkning. Islamofobin får däremot ett mer konkret uttryck på arbets- och bostadsmarknaden, där muslimer utsätts för betydande diskriminering enligt ett flertal studier.

Företrädare för muslimska trossamfund pekar också på en utveckling där islamofobin blivit grövre och mer förekommande i den mediala debatten. "Man utmålar oss som en grupp som bär ansvaret för de flesta problemen i samhället. Vi är skyldiga hur vi än gör", säger Mohamed Tamsamani. Han menar att det värsta problemet för många muslimer är det han kallar "mikroaggressionerna i vardagen". Det rör sig om glåpord och påhopp som oftast drabbar beslöjade kvinnor vid busshållplatsen, i kollektivtrafiken eller på andra offentliga platser. Haider Ibrahim menar också att den offentliga debatten om islams plats i samhället har förvärrat situationen. "Det skapas en uppfattning om att vi muslimer inte kan integreras i samhället, om att vi vill ha våra egna lagar och att vi inte är för demokrati. Vi måste ständigt försvara oss."

Även Tamsamani menar att de senare årens debatt har bidragit till att muslimer i Sverige blir alltmer skuldbelagda och utpekade. Han säger att tonläget i debatten ibland känns besvärligare än de fysiska angreppen. "Vi lever i en svår tid, och det påverkar oss mentalt. Att hela tiden höra att man är ett problem och en belastning gör fysiskt ont. Ibland kan jag tänka att jag skulle föredra fysiskt våld än det ständiga flödet av skrivelser och mediedrev. Det fysiska gör ont ett litet tag, men det går över. De här påhoppet pågår hela tiden. Det är kanske inte alltid handlar om uttalat hat, men det är ett slags förtryck som upplevs som trakasserier."

Han tror att det hat som muslimer i dag utsätts delvis har sin grund i reaktionerna till olika extremistdåd utförda i islams namn tillsammans med framväxten av högerpopulism. "Det är

ett helt paket. Allt drar i samma riktning”, säger Temsamani. ”Samtidigt bidrar populistpartier som Sverigedemokraterna till att hålla debatten i gång. De är innovativa och hittar ständigt på nya sätt att utpeka muslimer som grupp som källan till olika samhällsproblem.”

Men han menar att det också handlar om en vidare utveckling i samhället, där också myndigheter särbehandlar muslimer och muslimska organisationer. Han nämner en rapport om Muslimska brödrskapet som publicerades av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, som fick kritik för att i svepande drag pekat ut individer och organisationer för att vara anhängare till brödrskapet. Han menar att det är ett problem att sådana rapporter används som referens i beslut av andra myndigheter och instanser.

När jag diskuterar bakgrundsorsakerna till de antisemitiska trakasserierna med Aron Verständig säger även han att det rör sig om både aktiviteter från högerextrema och islamistiska grupper, men han pekar också ut det aggressiva samtalsklimat som växt fram under senare år. ”För judar blev utsattheten betydligt mer allvarlig efter att Islamiska staten (Daesh) formerades, men på senare tid har utvecklingen med Donald Trump och den auktoritära populismen triggat mer hat och hot.” Lena Posner-Körösi, som tidigare var ordförande för Judiska centralrådet, är inne på samma resonemang. Hon menar att för judarna var de högerextrema grupperna tidigare det allvarligast hotet, men att den våldsbejakande islamismen eller jihadismen sedan blev det mest påtagliga. Men i dag är det återigen de högerextrema som är värst. ”De är på frammarsch och de är organiserade”, säger hon.

Det finns också andra faktorer som påverkar hotbilden mot troende och trossamfund. En hel del av hatbrotten triggas i gång av händelser i omvärlden. Sverige är ett mångkulturellt samhälle i en globaliserad omvärld och vi påverkas därför av utvecklingen och händelser som sker långt bortom oss. Exempelvis tenderar antisemitiska trakasserier att tillta med anledning av konflikten mellan Israel och Palestina. Judar får ofta stå till svars för staten Israels agerande mot palestinier. På liknande sätt leder islamistiskt motiverade terrorbrott till att muslimer utsätts. Och med motsättningarna mellan sunni- och shiamuslimer i konflikterna i Irak och Syrien har shiamuslimer blivit en måltavla. Det är en olycklig utveckling menar Haider Ibrahim, som är tydlig med att poängtera att det inte rör sig om sunnimuslimer som hotar shiamuslimer. ”Det handlar om ett hot från personer som inspirerats av Islamiska staten”, säger han.

Troende dras in i hatets dynamik där enskilda handlingar triggas fram motreaktioner. När högerextremister brände koranen i Malmö 2020 ledde det till våldsamma upplopp, där polisen utsattes för stenkastning.

Händelser i omvärlden påverkar relationer mellan människor i Sverige, och en händelse som under det senaste året haft en helt genomgripande påverkan för såväl troende som icke-troende är Covid-19-pandemin. Pandemin har inneburit att i stort sett alla trossamfund har ställt in gudstjänster, bön och andra sammankomster. Högtidsfirande, bröllop och begravningar har fått hållas med begränsningar för antalet individer som medverkar. Det har påverkat det religiösa livet för människor i Sverige, och försvårat för trossamfunden att nå ut med ett omsorgsarbete som kan bidra till gemenskap och samhörighet.

Men pandemin har också förändrat hotbilden. Trakasserierna har enligt Aron Verständig minskat påtagligt eftersom det helt enkelt inte varit några sammankomster att angripa. Även de muslimska samfundet har samma erfarenhet. Men för den judiska gruppen har en annan form av utsatthet uppstått. Pandemin har skapat en grogrund för konspirationsteorier och vilseledande fakta, och i denna mylla har antisemitiska myter återskapats. Enligt en rapport av den brittisk-judiska organisationen Community Security Trust har omfattningen av coronarelaterade antisemitiska hatbudskap i sociala medier markant ökat. Det handlar om konspiratoriska berättelser om hur judar skapat viruset och spridit det vidare, för att senare profitera av eller förgifta människor med vaccinet. Sådana påhitt knyter an till myter om att judar på medeltiden spred pesten i Europa genom att förgifta brunnar och till den retorik som nazisterna använde sig av då judar just benämndes som ett virus. Dessa konspirationsteorier sprids av högerextremgrupper liksom nätverk av vaccinmotståndare.[15] I Sverige har denna antisemitiska mytbildning varit mindre spridd än i andra europeiska länder, men det har ändå skapat obehag bland många judar.[16] "Man vet aldrig när det går från ord till handling", säger Posner-Körösi.

Hatet som ett hot mot demokratin

Trakasserier som är motiverade av en persons grupptillhörighet, såsom religion, etnicitet, sexuell läggning eller kön, berör alltid fler än den enskilde som utsätts. Det är handlingar som tenderar att skapa oro och otrygghet hos alla som delar den utsatta identiteten. De påverkar enskildas upplevelser av tillhörighet och tillit till samhället, och tenderar därför förändra sociala relationer människor mellan.

Mohamed Tamsamani vittnar om just en sådan utveckling. Han menar att hatet och hoten mot muslimer håller på att bryta ner många muslimers tillit till samhället och att trakasserierna därmed kan förstärka utanförskapen hos många muslimer. "Kvinnor vågar inte lämna sina bostadsområden eftersom de är rädda för att bli trakasserade. Människor som inte känner sig välkomna i samhället, isolerar sig från det."

När det gäller antisemitismen argumenterar Lena Posner-Körösi att detta inte bara är en fråga för judar, utan för hela samhället. Hon menar också att judar och muslimer är särskilt förenade i deras utsatthet. "Det framstår ibland som när vi judar pratar om antisemitism så tycker vi att allt annat är mindre allvarligt. Men så är det inte", säger hon. "Hatet mot judar och muslimer hör på sätt och vis samman. Om de kan angripa oss kan de också angripa muslimerna, och omvänt står vi på tur efter att de gett sig på muslimerna."

I grunden måste hatet och hoten mot muslimer och judar därför ses som en utmaning mot demokratin. Det är angrepp mot den mest grundläggande principen i demokratin om allas lika värde, men det är också en särskild demokratiutmaning eftersom det kan skada den ömsesidiga tilliten mellan människor. En sådan grundläggande tillit är en förutsättning för att vi ska kunna hålla ett meningsfullt demokratiskt samtal. I ett samhälle som är präglad av motsättningar och rädsla tenderar människor att agera som representanter för grupper, snarare än som individer. Det är ett tillstånd då demokratins grundläggande mekanismer kan sättas ur spel. På detta sätt är trakasserier mot enskilda grupper, antisemitism och islamofobi, inte bara en angelägenhet för judar och muslimer, utan för alla.

Posner-Körösi menar att det därför är viktigt att återupprätta tilliten mellan människor, både för att motverka hat och för att försäkra att trakasserier inte i sig leder till att motsättningar i samhället fördjupas. Hon arbetar själv med projektet Amanah, vilket bygger på imamen Salahuddin Barakat och rabbinen Moshe-David HaCohens brobyggande mellan människor i Malmö. Begreppet Amanah är besläktat med ordet "aman", som betyder tillförlitlighet och trofasthet. "Det är särskilt angeläget för judar och muslimer att arbeta med detta", säger hon, "inte bara därför att det finns motsättningar mellan oss, utan också för vi har mycket gemensamt och delar många traditioner". Människor påverkas av att se två djupt religiösa personer prata med varandra och visa respekt för varandra säger hon. Genom dessa möten får dem en relation till den andre, och därmed stärks känslan för att judar och muslimer på något sätt hör samman.

Hon berättar om ett tillfälle då imamen bjöd in rabbinen för att träffa ett par djupt radikaliserade unga män i Malmö. I mötet med rabbinen valde männen att sitta med ryggen emot honom. Det var deras sätt att visa sitt förakt. Men när rabbinen bad männen att berätta hur de upplevde det att vara muslimer i Malmö uppstod ett samtal. De lämnade inte sin radikala hållning efter detta samtal, men mötet gjorde ändå avtryck. Efter att det avslutats kom de unga männen fram till rabbinen med en fråga. De skulle åka till Oslo och berättade att de inte litade på det halalkött som såldes där, och därför frågade de om rabbinen visste var de kunde köpa kosherkött. Det kunde de lita på. Sådana uttryck för tillit har troligen stor betydelse för vår demokrati. Lyckas vi bygga sådana broar mellan varandra så kan vi också hantera och få bukt med hatet och hoten.

Källförteckning

[1] Brå (2019). Hatbrott 2018.

[2] SKR (2020). Rapport: Unga troende i samhället.

[3] Brå (2019). Hatbrott 2018.

[4] Brå (2020). Självrapporterad utsatthet för hatbrott.

[5] Gardell Mattias (2018). Moskéers och muslimska församlingars utsatthet och säkerhet i Sverige. Centrum för Mångvetenskaplig Forskning om Rasism.

[6] SETA (2019). European Islamophobia Report.

[7] Anti-Defamation League (2019). Audit of Antisemitic Incidents 2019.

[8] European Agency for Fundamental Rights (2018). Experiences and perceptions of antisemitism.

[9] Brå (2016). It-inslag i brottsligheten och rättsväsendets förmåga att hantera dem. Rapport 2016:17

[10] Löw, Heléne, Gardell, Mattias, Dahlberg-Grundberg, Michael (2017). Den ensamme terroristen. Ordfront, Stockholm.

- [11] Anti-Defamation League (2019). Global 100. <https://global100.adl.org/map>
- [12] Brå (2019). Antisemitiska hatbrott
- [13] Weibull Lennart (2016) Svenskarna och världsreligionerna. SOM-institutet.
- [14] Gävle Högskola (2020). Mångfaldsbarometern 2020.
- [15] Community Security Trust (2020). The Plough of antisemitism.
- [16] SKMA (2020). Nyhetsbrev juni 2020. Antisemitism i pandemins kölvatten